

MTA Law Working Papers

2017/21.

**Elefántsirató – a sikeres
alkotmányjogi panaszok utóélete**

Karsai Dániel – Mihály Eszter

Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences

Budapest

ISSN 2064-4515

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Karsai Dániel – Mihály Eszter:

Elefántcsirató – a sikeres alkotmányjogi panaszok utóélete

Jelen dolgozat témája a sikeres alkotmányjogi panaszok feldolgozása. Arra a kérdésre keressük elsősorban a választ, hogy mely ügyek vezettek sikerre -azaz eredményeztek megsemmisítést - az Alkotmánybíróság előtt az olyan eljárásokban, melyet az alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban Abtv.) 26. § (1) bekezdése és 27. §-a alapján indítottak, azaz, ahol közvetlenül egy bírói döntés alkotmányossága volt terítéken. (Ezeket a panaszokat jelen dolgozatban összefoglalóan valódi alkotmányjogi panaszoknak fogjuk nevezni¹).

A sikeres valódi alkotmányjogi panaszok a rendes bíróságok szemszögéből el lehetne könyvelni kudarcként. Az alkotmánybírósági megsemmisítés ugyanis azt mutatja, hogy a bírói döntése jogsértő volt, sérti a legfőbb jogszabályt, az Alaptörvényt.² A kép ennél azonban bonyolultabb, a kérdés, hogy milyen hatékonysággal képes működni a közvetlenül az Alaptörvényben garantált jogok érvényesítésének általunk vizsgált módja. Egyfelől - főleg, ha rendszerszinten kívánunk arra választ találni, hogy hányasra vizsgáltak a rendes bíróságok alkotmányjogból -, meg kell vizsgálni a sikeres alkotmányjogi panaszok arányát. A kép elkésztető, a benyújtott alkotmányjogi panaszok töredéke jut el érdemi vizsgálatig: az AB honlapján lévős statisztikák³ szerint az új típusú alkotmányjogi panasz bevezetése, azaz 2012. január 1-je óta 3383 ilyen indítvány érkezett a testülethez és a dolgozat lezárásáig (2017. június 30), mindösszesen 37 darab sikeres alkotmányjogi panasz született. Ez a panaszok 1%-a. Statisztikailag tehát az mondható el, hogy felmerül a kérdés, hogy van-e egyáltalán értelme az Alkotmánybírósághoz fordulni, mert az esély a sikerre gyakorlatilag elenyésző. Hogy ez valóban így van-e vagy a kép ennél árnyaltabb, arra a dolgozat végén visszatérünk.

Súlyos kétségek merülnek fel bennünk a tekintetben, hogy az Alkotmánybíróság maga megfelelő mércét állít-e fel a rendesbíróságok elé az alkotmányosság tekintetében. A

¹ A jogtudományban többféle felosztása is ismeretes az Abtv 26-27. §§-aiban található alkotmányjogi panasz eljárásoknak, mi úgy véljük, hogy a hármas felosztás félrevezető, a fő felosztási pont az, hogy bírói döntésből vagy jogszabályból közvetlenül fakad az alaptörvény-ellenesség. Jelen dolgozat kereteit ugyanakkor szétfeszítené ennek a kérdésnek a részletesebb tárgyalása.

² Az Alaptörvény jogi jellegéről megoszlanak a vélemények a szakirodalomban. Drinóczi Tímea például amellyel érvel, hogy az Alaptörvény nem jogszabály (lásd: Drinóczi Tímea: Több szintű alkotmányosság a működésében – alkotmányos párbeszéd Magyarországon, nagydoktori értekezés, 268. old.) A szerzők gyakorló jogászok, akik a bírósági tárgyalókból jöve nem igazán tudnak másként tekinteni az Alaptörvényre, mint jogszabályra, de ezen téma részletesebb tárgyalása is meghaladja a dolgozat kereteit.

³ <http://alkotmanybirosag.hu/dokumentumok/statisztika/2017>

befogadhatósági kritériumok túlságosan szigorú kezelése, egyes szubsztantív emberi jogok⁴ érthetetlenül megszorító értelmezése, a formai okból történő visszautasítások tengerében szinte elvesző érdemi sikeres ügyek nagy aggodalomra adnak okot.

A fenti vázlatosan kifejtett aggodalomnak különös aktualitást ad, hogy 2017. május 25-én a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja kiadta a véleményét az Alaptörvény érvényesüléséről a rendes bírósági gyakorlatban.⁵ A vélemény álláspontunk szerint aggodalomra adhat okot, ugyanis abból még mindig az látszik, hogy a rendesbíróságok eléggé elutasítóan viszonyulnak a közjogi megfontolásokhoz.

Jelen dolgozatban amellet fogunk érvelni, hogy a valódi alkotmányjogi panasz a lehangoló statisztikák ellenére hatékony eszköz lehetne az alkotmányosság fejlesztése kapcsán, illetőleg a bírói jogi kultúra csiszolásában. Előrevetítjük, hogy a sikeres alkotmányjogi panaszok utóéletének vizsgálata nem egyszerű – az alkotmányjogi panaszok az esetek többségében anonimizáltak, így kutatói eszközökkel az esetek nagy részében nem kereshető vissza, hogy mi is volt az alapügy, és emiatt az alkotmánybírói megsemmisítés utáni rendesbírósági eljárásokra sem volt rálátásunk.⁶ Néhány ügyet tudtunk azonosítani, ezekben elemezzük a folytatódó eljárásokat.

A továbbiakban csoportosítva bemutatjuk az egyes sikeres alkotmányjogi panaszokat, ugyanis álláspontunk szerint nagyon érdekes annak feltárása, hogy milyen gyakorlati alkotmányos jogviták értek véget sikerrel – a panaszosok szempontjából – az Alkotmánybíróság előtt, és melyek azon ügycsoportok, ahol számunkra meglepő a sikerek hiánya, akár fél szemünket strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságára (a továbbiakban: EJEB) vetve. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozzuk, hogy a valódi alapjogvédelmet nyújtó Alkotmánybíróság nem csak a jogi karok alkotmányjog tanszékeinek hasznos, mint hálás témát szolgáltató bíróság.

Jelenleg megfigyelhető, hogy Magyarországon az alapjogi védelem súlyos diszfunkciókkal működik, aminek egyik kézzelfogható jele, hogy az EJEB előtt soha nem látott mennyiségű magyar ügy van.⁷ Áldásos lenne, ha ezek az emberi jogi viták Magyarországon oldódnának

⁴ Gondolunk itt elsősorban a tulajdonhoz való jogra, ahol az „újkori” alkotmánybírói gyakorlatilag olyan megszorítóan értelmezi ezt a jogot, hogy a sikeres ügyek száma elenyésző. Dacára teszi ezt a testület annak, hogy 2010 óta nagyon komoly vagyoni átrendezés figyelhető meg Magyarországon, mely sok esetben felveti az alaptörvény-ellenesség gyanúját. Számos ügy – mint pl. a „trafikmutyi” – az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt elvázott, míg itthon nem – és számos további ügy várható.

⁵ http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/alaptorveny_osszefoglalo_velemeney.pdf

⁶ A kúriai joggyakorlat-elemző csoport sem tér ki ezeknek az ügyeknek az utóéletére, pedig ha valamit, akkor ezt elemezni kellett volna.

⁷ A Bíróság nyilvántartása szerint 10050 függő ügy van Magyarország ellen. Ezeket a kiugróan magas számokat árnyalja, hogy több ezer (!) börtönviszonyokkal kapcsolatos ügy van függőben a Bíróságon, de ezeket az ügyeket

meg, magyar bíróságok előtt. Nem nehéz belátni, hogy ez minden szempontból előnyös - a költségek alacsonyabbak lehetnek és Magyarország elkerüli a nyilvános elmarasztalás ódiáját. Ebből a szempontból több, mint vérfagyasztó, hogy az Alkotmánybíróságot nem, vagy egyre kevésbé érdekli a strasbourgi esetjog,⁸ vagy az, hogy az EJEB hatékony jogorvoslatnak fogja-e tekinteni az alkotmányjogi panasz eljárást, melyet ki kell meríteni strasbourgi fórumhoz fordulás előtt.⁹Éppen ezért dolgozat végén egy (munka)hipotézist is megkísérlünk felállítani a tekintetben, hogy az EJEB hatékonynak tekinti-e majd az alkotmányjogi panaszt.¹⁰

Visszaható hatályú jogalkotás tilalma

Az Alaptörvény Szabadság és Felelősség fejezetén kívüli részeivel az Alkotmánybíróság meglehetősen mostohán bánik – alkotmányjogi panaszok esetében is. Bírói döntések alkotmányosságát csak ezen fejezetben foglalt jogokra hivatkozással lehet vitatni¹¹, az alábbiakban bemutatandó szűk kivételekkel, melyek az Alaptörvény B. Cikkében foglalt jogállamiság elvéhez kötődnek.

A 13/2015. (V.14.) AB határozattal elbírált ügyben az Alkotmánybíróság a visszaható hatályú jogalkotás és jogalkalmazás az Alaptörvény B. Cikkéből fakadó követelményének megsértése miatt semmisített meg egy közigazgatási bírósági határozatot. Az ügy tárgya az volt, hogy egy nagy volumenű, bonyolult versenyjogi ügyben a GVH többmilliárdos versenyfelügyeleti bírságot szabott ki, melyet a panaszos nem fizetett meg, tekintettel arra, hogy a döntést megfellebbezte és az eljáró bíróságok a végrehajtást a döntés meghozataláig felfüggesztették. Az eljárás közben azonban megváltozott a Ket. és a már folyamatban lévő eljárásokra is alkalmazandóan azt a szabályt tartalmazza, hogy a késedelmi pótlékot minden esetben meg

valószínűsíthetően a Bíróság összel – hatékonynak minősítve a frissen bevezetett magyar jogorvoslati utat – elfogadhatatlannak fogja nyilvánítani. A fennmaradó ügyek is magas számot mutatnak lakosságárányosan, és bár a panaszokra nincs természetesen rálátásunk, a meritórius ügyek száma is meredeken emelkedett az utóbbi években.

⁸ 3076/2017. (IV. 28.) AB határozat a bíróságívégrehajtói rendszer szétveréséről különösen tanulságos - már nem is tekinti minimum sztemdernek Strasbourgot az Alkotmánybíróság.

⁹ A szerzők saját fülükkel hallották – és elsőre nem akartak hinni neki – amikor Varga Zs. András alkotmánybíró közölte, hogy őt nem érdekli, hogy az EJEB az alkotmányjogi panaszt hatékonynak tekinti-e vagy sem.

¹⁰ Rendkívül sajnálatos, hogy az EJEB a valódi alkotmányjogi panasz bevezetése óta eltelt több, mint öt évben nem döntötte el ezt a rendkívül fontos jogkérdést.

¹¹ Ez a gyakorlat több, mint vitatható, hiszen ha egy bírói döntés sérti az Alaptörvény bármely rendelkezését, azt meg kell semmisíteni. Álláspontunk szerint erre az Abtv. első ránézésre szűkítő megfogalmazása is lehetőséget adna, hiszen az alapvető jogokat az Alaptörvény többi rendelkezése áthatja, azokra tekintettel (is) kell őket értelmezni.

kell fizetni, amennyiben a határidő eltelt, ezt a végrehajtás felfüggesztése sem szakítja meg. Az Alkotmánybíróság mindezt a visszaható hatályú jogalkotás és jogalkalmazás tilalmába ütközőnek találta, mert az alapeljárás megindulatkor a szabályozás még kifejezetten kizárta végrehajtás felfüggesztése esetében a (közigazgatási) késedelmi pótlék kiszabását. A Ket. módosítása tehát kiszámíthatatlanul változtatta meg a panaszos hátrányára a jogszabályi környezetet.

Közérdekű adatok nyilvánossága

Van egy valóban funkcionáló alapvető jog az Alaptörvényben, melyet az Alkotmánybíróság sok döntésében és előremutató elvi tételek kimondásával véd meg. Ez a jog az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésében foglalt közérdekű adatok megismeréséhez való jog.¹² Az Alkotmánybíróság hatékonysága abból is kitűnik, hogy – miként az alábbiakban ismertetésre kerülő ügyekből látszik - a panaszosok a jogerősen elvesztett közérdekű adatperek után sok esetben nem is élnek felülvizsgálati kérelemmel a Kúriához, hanem egyből az Alkotmánybírósághoz fordulnak. Ennek oka, hogy a Kúria vonatkozó joggyakorlata sokkal megszorítóbb, mint az Alkotmánybíróságé (ez egyébként a szerzők személyes tapasztalata is).¹³

A 21/2013. (VII. 19.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó elektronikus adatigénylést nyújtott be a Nemzeti Erőforrás Minisztériumhoz és kérte a Magyar Állami Operaház gazdasági átvilágításával összefüggő jelentés kiadását. A kérelem teljesítését arra hivatkozva tagadták meg, hogy a jelentés döntés-előkészítő irat, és a döntés az Operaházzal kapcsolatban még nem született meg.

Az Alkotmánybíróság a panaszt megalapozottnak találta és hangsúlyozta, hogy a közérdekű adatokra főszabályként a nyilvánosság-elv vonatkozik, az adatkezelő köteles a közérdekű adatok megismerését proaktív módon elősegíteni, az információszabadságot korlátozó törvényeket pedig megszorítóan kell értelmezni. Mivel a közérdekű adatok vonatkozásában a nyilvánosság korlátozása csak akkor fogadható el alkotmányosan indokoltnak, ha azt más alapjog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme kényszerítően indokolja,

¹² Mindenkinek joga van (...) a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.

¹³ Ez a forum shopping viszont azzal a nemkívánatos eredménnyel jár(hat), hogy a két legfőbb bírói szerv – legalábbis ebben a kérdésben – nem kommunikál egymással. Sajnálatos, hogy az alkotmánybíróság ügyrendje megengedi ezeket a párhuzamosságokat.

illetve elkerülhetetlenül szükségessé teszi. Abból, hogy az igényelt adat döntés megalapozását szolgálja önmagában még nem következik kényszerítően a közérdekű adat nyilvánosságtól történő elzárása.

Az alkotmányos követelmények érvényesülése érdekében tehát a közérdekű adat kiadását megtagadó döntést indokolni kell, és az indoklásnak ki kell terjednie egyrészt arra, hogy pontosan milyen folyamatban lévő eljárásban meghozandó döntés megalapozását szolgálja a kiadni kívánt közérdekű adat, másrészt arra is, hogy a szóban forgó döntés meghozatalát mennyiben befolyásolja a közérdekű adat kiadása.

Szintén a döntéselőkészítő iratok nyilvánosságával volt kapcsolatos az 5/2014. (II. 14.) AB határozattal elbírált ügy. Az Indítványozó közérdekű adatigénnyel fordult Pécs Megyei Jogú Város polgármesteréhez, amelyben a Pécsi Vízmű Zrt. jogi-gazdasági átvilágításáról készített Vizsgálati Jelentés kiadását kérte, amely az önkormányzat közgyűlésének 410/2009. (IX. 10.) számú határozat elfogadásának alapjául szolgált. Indítványozó kérése először elutasításra került szintén azon indok alapján, hogy a jelentés döntés-előkészítő dokumentum és a benne foglalt adatok az Önkormányzat üzleti titkát képezik, valamint az ügyvédi titoktartási kötelezettség körébe tartoznak. Indítványozó keresetet indított a közérdekű adatok kiadása iránt, amit az első és a másodfokú eljárásban is elutasítottak, majd pedig az ítéleteket a Kúria, mint felülvizsgálati bíróság is hatályában fenntartotta.

Az Alkotmánybíróság – alkotmányos követelményként megfogalmazva – kimondta az ítéletek megsemmisítése mellett, hogy mivel az információszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni, önmagában az igényelt adat döntés-előkészítő jellege még nem vonja maga után kötelező erővel a közérdekű adat nyilvánosságtól való elzárását. A döntés-előkészítésre való hivatkozás nem válhat pusztán formális, bármikor felhívható korlátozási alappá, amely a nyilvánosságkorlátozást automatikusan igazolttá teheti. Mindezek alapján tehát a Kúria ítéletében alaptörvény-ellenesen korlátozta az indítványozó közérdekű adatok megismeréséhez való jogát.

Ezen ügy azon kevés ügyek közé tartozik, melynek utóélete is ismert.¹⁴ Az ügy sikerrel zárult, a megismételt eljárásban mind az első, mind a másodfokú bíróság az Indítványozó számára

¹⁴ Ennek oka rendkívül egyszerű, az ügyben a cikk szerzői láttak el jogi képviselőt mind az Alkotmánybíróság, mind az AB döntését követő rendesbírósi eljárásban.

kedvező ítéletet hozott. A jogerős ítélet ellen az adatkezelő már nem fordult felülvizsgálati kérelemmel a Kúriához, hanem kiadta az igényelt közérdekű adatokat.¹⁵

A 6/2016. (III. 11.) AB határozat tárgya az volt, hogy Lengyel Szilvia volt LMP-képviselő a KEHI-től az Állatorvostudományi kar üllői tanszékével kapcsolatos vizsgálati jelentést kérte kiadni. A KEHI megtagadta az adatok kiadását, és a megindult perben a jogerős ítélet is a KEHI-nek adott igazat. A Fővárosi Ítéltábla álláspontja szerint a kiadni kért vizsgálati jelentés döntés előkészítő irat és a KEHI egyébként sem tekinthető adatkezelőnek, mert a jelentés elkészítéstét és célját sem ő határozta meg, hanem a Kormány.¹⁶

Az Alkotmánybíróság lesöpörte az Ítéltábla érveit. Ismételten rögzítette a közérdekű adatigénylés korlátainak megszorító értelmezését és kimondta, hogy a célhoz kötött adatkezelés közérdekű adatok kapcsán nem létezik, azt személyes adatokra vonatkozó szabályokból kiterjesztően nem lehet értelmezni. A döntéselőkészítő jelleg kapcsán pedig utalt korábbi gyakorlatára, mely az adatelvet rögzíti. Ebben a körben felrótta a rendes bíróságoknak az AB, hogy nem vizsgálták egyedileg, mely adatok minősülnek döntés előkészítőnek és mely konkrét eljárásban. Ez az eljárás is azon ügyek közé tartozott, melyet képesek voltunk tovább követni, hiszen a panaszos ismert közszereplő volt. A megismételt eljárásra a panaszos jogi képviselőjének szíves tájékoztatása alapján végül is érdemben nem is került sor, az alperes kiadta kért adatokat. Ez az ügy tehát az Alkotmánybíróság számára valódi sikertörténet, hiszen nem pusztán a rendesbíróságok, hanem a konkrét érintettek eljárását is tudta alkotmányos irányba befolyásolni.

Tisztességes hatósági eljáráshoz való jog¹⁷

A tisztességes *hatósági* eljáráshoz való jog eddig kissé mostohagyermek volt az Alkotmánybíróságnak – ennek számos oka lehet, elsőként talán az, hogy a közigazgatási-hatósági eljárások szinte kivétel nélkül bírói felülvizsgálat tárgyai lehetnek, így nehéz

¹⁵ A közjogi aspektushoz nem tartozó politikaitörténeti érdekesség, hogy a Vizsgálati Jelentés egyébként azt a megállapítást tartalmazta, hogy az akkor még francia tulajdonban lévő Pécsi Vízmű jól működött, államosításának szakmai oka tehát nem nagyon volt.

¹⁶ A KEHI a Kormány pénzügyi ellenőrző szerve.

¹⁷ Alaptörvény XXIV. Cikk (1) bekezdés: Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.

elkülöníteni, főleg a jogkereső közönségnek a tisztességes eljárás és tisztességes hatósági eljárás közötti különbséget.

Mindenesetre, az 5/2017. (III. 10.) AB határozat új távlatokat nyithat ebben a kérdésben. Az Alkotmánybíróság ebben az ügyben azért semmisítette meg a jogerős bírósági ítéletet és az alapul fekvő közigazgatási határozatot, mert a közigazgatási hatóság a jogszabályban meghatározott határidő eltelte után szabott ki szankciót (egy környezetvédelmi bírságot). Az AB szerint ez sértette a méltányosság elvét és a tisztességesség követelményét, ugyanis az alkotmányosan elfogadhatatlan, hogy közigazgatási (állítólagos) norma megsértői bizonytalan ideig állnak a velük szemben alkalmazható szankció fenyegetettsége alatt. Az Alkotmánybíróság szerint a tisztességes hatósági eljáráshoz való jog része, hogy a közigazgatási szervek betartsák a rájuk vonatkozó határidőket, és ennek elmulasztását ne az ügyfél terhére, hanem javára értékeljék. A szankció határidőben való kiszabásának ódiúmat (sic!) a közigazgatási szervnek és nem az ügyfélnek kell viselni.¹⁸

Tisztességes (bírósi) eljáráshoz való jog

Az Alkotmánybíróság megállapította a tisztességes eljáráshoz való jog részét képező jogorvoslathoz való jog¹⁹ sérelmét a 12/2015.(V.14.) AB határozatban. Az ügy lényege az volt, hogy egy ingatlan tulajdonosa nem kapott tájékoztatást a szomszédos ingatlan három új telekké alakításáról, mely állítása szerint sértette – többek között – azon jogos érdekét, hogy az ingatlana forgalmi értéke ne csökkenjen, a tervezett építkezés miatt megváltozhatnak a hidrológiai viszonyok stb. A hatóságok és a közigazgatási bíróság ennek ellenére nem ismerték el ügyfél státuszát. Az Alkotmánybíróság szerint mindez sértette a jogorvoslathoz való jogot. Az ügy érdekessége, hogy a határozathoz két alkotmánybíró különvéleményt csatolt, melyben azt rótták fel a többségnek, hogy valójában szakjogi érvek alapján felülmérlegelték a jogerős bírósági végzést.

Ugyancsak a jogorvoslathoz való joggal volt kapcsolatos a 14/2015. (V. 26.) AB határozat. Ebben az ügyben az Alaptörvény sérelmét az okozta, hogy a pótmagánvádlóként fellépő panaszos pótmagánvádját az elsőfokú bíróság elutasította. A fellebbezés pedig azért jutott az

¹⁸ Ez a döntés álláspontunk nagyon nagy jelentőségű, kíváncsian várjuk, hogy a sok esetben csak késedelmesen lezáruló adóhatósági vizsgálatokra és a bennük kiszabott bírságokra milyen hatása lesz.

¹⁹ Alaptörvény XXVIII. Cikk (7) bekezdése: Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.

elutasítás sorsára, mert azt a pótmagánvádló jogi képviselője nyújtotta be, pedig arra – így a rendes bíróságok – „csak a pótmagánvádló jogosult”. (Az eljáró rendesbíróságokat nem túlságosan zavarta az a körülmény, hogy a pótmagánvádas eljárásokban a jogi képviselet kötelező, így más nem is tehet jognyilatkozatot, csak az ügyvéd). Az Alkotmánybíróság ezt természetesen nem hagyta annyiban, és megsemmisítette a fellebbezést elutasító határozatot a jogorvoslathoz való jog sérelme miatt, és alkotmányos követelményt is meghatározott, melyben kimondta, hogy a jogi képviselő nyilatkozata minden további feltétel nélkül érvényes ebben a körben.

A 3064/2014. (III. 26.) AB határozattal elbírált alkotmányjogi panaszban támadott Kúriai döntés egy ingatlan adásvételi szerződés érvénytelensége tárgyában indított per felülvizsgálata volt. Az alkotmányjogi panasz benyújtására az adott okot, hogy a bíróság az indítványozót tulajdonjoga törlésének tűrésére kötelezte, amivel az indítványozó véleménye szerint jogsérelmet okozott. Az ítéletet csak az indítványozó II. rendű alperes fellebbezte meg. Fellebbezésében többek között arra hivatkozott, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján legfeljebb a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbsége állapítható meg, de a szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközése miatti semmissége nem. A másodfokú bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy ebben a tekintetben az Indítványozónak nincs fellebbezési joga. A Kúria pedig úgy határozott, hogy az Indítványozónak volt fellebbezési joga, de ennek elvonása nem jelentett olyan súlyúeljárásjogi szabálysértést, mely a jogerősítélet megsemmisítéséhez kellett volna, hogy vezessen.

Az Alkotmánybíróság vizsgálta az indítványozónak a jogorvoslathoz való jogának sérelmére tett hivatkozását. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy bár az elsőfokú bírósági döntéssel szemben az indítványozó törvényben biztosított jogorvoslati jogával élve nyújtott be fellebbezést, kérelme nem került elbírálásra. A másodfokú bíróság az indítványozó fellebbezési jogát nem ismerte el, a szerződés érvénytelensége tárgyában másodfokú eljárás nem folyt. A felülvizsgálati jogkörében eljáró Kúria az eljárásjogi szabálysértés tényét egyértelműen megállapította, azonban a támadott bírósági határozat hatályon kívül helyezésére nem látott okot.

Az Alkotmánybíróság egyértelműen kimondta, hogy a Kúriának a rendelkezésre álló iratok alapján kialakított azon meggyőződése, miszerint az elsőfokú döntés megalapozott volt – s ekként a másodfokú eljárás lefolytatása sem vezetett volna más eredményre – nem pótolhatja a másodfokú eljárást. Az alapjogsérelmet a másodfokú döntés hiányában ölt testet: a jogorvoslathoz való jog sérelme azáltal valósult meg, hogy a vonatkozó jogszabályi

rendelkezések (a Kúria által is elismerten) biztosították ugyan a sérelmezett, elsőfokú bírósági ítélettel szembeni fellebbezést, a másodfokú bíróság döntése - a panaszos fellebbezési jogának el nem ismerése - miatt azonban a panaszos ezen jogával nem tudott élni. Tehát a kétségkívül fennálló rendes jogorvoslati út igénybevételének a lehetőségétől - attól, hogy az elsőfokú ítélet elleni kifogásait, az ügyet érintő érveit és bizonyítékait a fellebbezés elbírálására hatáskörrel rendelkező másodfokú bíróság elé tárja, és a bíróság azokat a vonatkozó eljárási jogszabályok keretei között érdemi vizsgálat tárgyává tegye - a panaszost a bíróságok elzárták.

Szintén a jogorvoslathoz való jog volt a témája a 24/2015. (VII. 7.) AB határozatnak. Az ügyben a szélsőjobboldalhoz köthető kérelmező egy évvel a tervezett megemlékezés előtt bejelentette az eseményt, melyet a rendőrség nem engedélyezett. A bíróság érdemben nem vizsgálta a tiltó határozatot, mondván, hogy ennyi idővel az esemény előtt annak jogszerűsége nem állapítható meg, így érdemi vizsgálat nélküli elutasításnak lett volna helye. Az Alkotmánybíróság ezt nem hagyta annyiban: kimondta, hogy a hatékony jogorvoslathoz való jog megköveteli, hogy az eljárást formálisan lefolytassák és az érintett érveivel érdemben foglalkozzanak, mégha nem is adnak neki helyt, azaz a jogsérelem ténylegesen orvosolható lenne. Jelen ügyben ez a követelmény nem érvényesült, mert a bíróság nem vizsgálta érdemben a megtiltás okait, mi több, a jogrendszerben sehol nem szereplő új tiltási okot, az „időelőttiséget” emelte be új szempontként, ami alkotmányosan szintén elfogadhatatlan.

A 3081/2015. (V.8). AB határozat tárgya a tisztességes eljáráshoz való jog részét képező bírósághoz való fordulás joga volt. Az ügyben a panaszos kocsjára kerékbilincset raktak, aminek leszerelési díját megfizette. Ellene szabálysértési eljárás nem indult, pedig az a vonatkozó jogszabályok szerint kötelező lett volna, és az elektronikus úton a jegyzőhöz benyújtott panaszát sem vizsgálták meg, mert az események idején elektronikusan nem lehetett ilyen kérelmet benyújtani, és azt amúgy is csak akkor lehet benyújtani, ha a konkrét szabálysértési esemény – esetünkben: szabálytalan parkolás – után nyolc napon belül kiderül, hogy nem indul szabálysértési eljárás.²⁰ Közigazgatási jogkörben okozott kárért való kártérítés iránt indított pert a panaszos, melyet jogerősen elvesztett, ugyanis az eljáró bíróságok arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a régi Ptk. 349. §-ában foglalt feltétel – az összes rendes jogorvoslati út kimerítése – nem valósult meg szabálysértési eljárás hiányában

²⁰ A határozat tényállás-ismertetése sajnos kissé felületes; nem derül ki belőle, hogy a panaszos jegyzőhöz benyújtott panaszát a nem megfelelő forma – elektronikus benyújtás -, vagy a határidő elmulasztása miatt nem vizsgálták érdemben. Az indokolás az utóbbira látszik utalni (a határozat 59. pontja).

és a nem szabályszerűen benyújtott panasszal. A panaszos keresetét tehát nem is vizsgálták érdemben a rendesbíróságok.

Az Alkotmánybíróság viszont megállapította az Alaptörvény XXVIII. Cikkének sérelmét. A taláros testület szerint a hatékony bírói jogvédelemhez való jogot sérti, hogy a panaszoson olyan panasz megtételét kérték számon, amire már nem volt reális lehetősége – hiszen nyolc napon belül nem derült ki, hogy nem lesz ellene szabálysértési eljárás, így jegyzőhöz sem tudott szabályszerűen fordulni. Ezen lehetetlen feltétel nem teljesítése miatti elmaradása a panaszos érdemi kereseti kérelmének sértette a hatékony bírósági jogvédelem követelményét, azaz azt az alapvető elvárást, hogy a perbe vitt jogokról a bíróság érdemben dönthessen.

Ugyancsak a bírósághoz fordulás joga volt terítéken a 3124/2015. (VII. 9.) AB határozattal elbírált ügyben. A panaszos egy multinacionális cég volt, melyet a GVH kartelezés miatt 1,2 milliárd forintba bírságolt meg. A panaszos befizette a bírságot, de a határozatot bíróság előtt megtámadta. Mind az első, mind a jogerős ítélet a panaszosnak adott igazat, némileg eltérő indokolással. A GVH, eleget téve a jogerős ítéletben foglaltaknak, visszafizette a bírságot, a jogszabályban kógensen előírt kamattal együtt, mely több, mint 300 millió forintba rúgott. Az ügy azonban a Kúrián folytatódott és a felülvizsgálati eljárásból ismét a GVH került ki győztesen.

A GVH a Kúria ítélete alapján nem pusztán a bírságra indított végrehajtást (ennek jogosságát senki nem vitatta), hanem a jogerős ítélet és a Kúria ítélete közötti időre késedelmi pótlékot is követelt mintegy 220 millió forint értékben, valamint visszakövetelte a panaszosnak a bírság visszafizetésekor megfizetett kamatot is. A panaszos a végrehajtás tekintetében is bírósági felülvizsgálattal élt, de kérelmét közigazgatási nemperes eljárásban elutasították, mondván, hogy a Kúria döntése *ex tunc* hatályú, így a panaszos késedelme visszamenőleg beállt, és a pótlékfizetési kötelezettség pedig objektív szankció.

Az Alkotmánybíróság ezt nem hagyta annyiban. Az ügy érdekessége, hogy a taláros testületet nem zavarta – helyesen -, hogy közigazgatási nemperes eljárásban született bírói ítélet alkotmányosságáról kellett döntenie, hiszen nem a döntés formája, hanem tartalma a meghatározó annak eldöntésekor, hogy az Abtv. szerinti, „ügy érdemében” hozott bírósági

határozatról beszélünk-e.²¹ Jelen ügyben pedig a végrehajtás alkotmányossága volt az érdemi kérdés.²²

Az Alkotmánybíróság kiindulásként megállapította, hogy a kartel-ügyekben való döntés valójában a büntetőjogi vádról való határozathozatal egyik speciális esete.²³ Az Alkotmánybíróság a továbbiakban leszögezte, hogy a konkrét ügyben a jogerős ítélet után nem volt kötelező, versenyjogi bírság megfizetésére kötelező aktus, az csak a Kúria ítélete teremtette meg – rendes bíróságok szerint viszont *ex tunc* hatállyal. Az Alkotmánybíróság szerint ebből az következik, hogy a panaszos lényegében az eredeti keresetindítással hozta magát olyan helyzetbe, hogy jogszerű magatartása ellenére késedelmi pótlékot kelljen fizetnie. Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a kúriai ítéletek *ex tunc* hatálya nem érvényesülhet korlátlanul, ugyanis attól nem lehet elvonatkoztatni, hogy a késedelmi pótlék objektív szankció, amit utólag – mint jelen ügyben is – nem lehet alkotmányosan érvényesíteni. Mindez sértette a bírósághoz való fordulás jogát, mert előre ki nem védhető módon, az utólag kiszabott bírság valójában a keresetindítás szankciójává vált, ami visszatartó hatású, mert csak a keresetindítástól való tartózkodással hárítható el. A késedelmi pótlék mértéke ráadásul kiszámíthatatlan, az a Kúria eljárásának hosszától is függ. Az Alkotmánybíróság végezetül azt is leszögezte, hogy a fentiek nemcsak a bírósághoz fordulás jogát, hanem ugyanezen indok alapján a jogorvoslathoz való jogot is sértették.²⁴

Az Alkotmánybíróság a késedelmi kamattal kapcsolatos – a tulajdonjogot és a jogorvoslathoz való jog sérelmét állító – panaszokat viszont elutasította, mondván, hogy önmagában a nemperes eljárási jelleg ezt a jogot nem sérti, és egyébként is csak tételesjogi jogértelmezési probléma merült fel ebben a körben, ami önmagában nem alkotmányossági kérdés.

A parkolás kiemelten fontos alkotmányossági kérdés – legalábbis az Alkotmánybíróság számára – ugyanis egy másik ügyben is ezzel a problematikával foglalkozott. A 3007/2016. (I. 25.) AB határozattal elbírált ügyben a panaszosnak jogsérelmét az okozta, hogy bár állítása szerint a parkolási díjat megfizette, azt a parkolási társaság nem látta bizonyítottnak, ugyanis a parkolócédula – talán a kocsi ajtajának csapódásakor – lefele fordult. A panaszos személyesen

²¹ Abtv. 27. &

²² Ezen döntés fényében érthetetlen, hogy az Alkotmánybíróság egyéb ügyekben miért értelmezi megszorítóan az érdemi döntés kifejezést. Szomorú példa erre az előzetes letartóztatások kérdése, melyről szóló bírósági határozatokat nem hajlandó a testület érdemben vizsgálni, dacára a rendszeres strasbourgi elmarasztalásnak.

²³ Nehéz lenne túlértekelni ezen megállapítás jelentőségét, hiszen innentől kezdve kartell-ügyekben az összes, a büntető-eljárásjogra érvényes alkotmányos elvárás érvényesül.

²⁴ Nem vagyunk bizonyosak benne, hogy dogmatikailag így nem lett-e zavaros a határozat, hiszen a bírósághoz való és a jogorvoslathoz való jog elmosódni látszik.

nem, csak postai úton küldte meg utólag a fizetést igazoló parkolójegy másolatot, mely az eljáró bíróságok jogértelmezése szerint nem jogszerű igazolási mód.

Az Alkotmánybíróság szerint mindez sérti a tisztességes eljárás részét képező indokolási kötelezettséget, ugyanis az alkalmazott jogszabályokból nem következik a „jogértelmezés általános szabályai szerint” a bíróságok által levont következtetés. Ezen alkotmányjogi tanulmányban nem kívánunk a parkolási jog rejtelmeiben elmélyedni, de az Alkotmánybíróság álláspontja kissé mégis meghökkentő, ezért érdemes részletesebben foglalkozni vele. A taláros testület nem kevesebbet mondott, minthogy egy téves ítélet meghozatala egyben alkotmányellenességet is okoz. Ez a döntés különösen annak az egyébként álláspontunk szerint egyéb ügyekben túlságosan nagy szigorúsággal és előszeretettel alkalmazott elvvel is ellentmond, mely szerint az Alkotmánybíróság nem negyedfokú jogorvoslati fórum, nem feladata a rendes bíróságok szakjogági tévedéseinek rendbe tétele. Úgy tűnik ezen döntés alapján, hogy ez az elv félretehető, amikor éppen a testületnek bármely okból nem tetszik a rendesbíróságok határozata. Az AB ugyanis adós maradt annak kifejtésével, hogy mit is ért a jogértelmezés általános szabályain, azoknak milyen fokú sérelme vezethet a jogértelmező bíróságok ítéleteinek megsemmisítésére. Ebből az okból ugyanis álláspontunk szerint csak a kirívóan és nyilvánvalóan önkényes bírói ítéleteket szabadna megsemmisíteni, ugyanis – bármilyen fájdalmas is – helyes bírói döntéshez való alkotmányos jog nem létezik.²⁵

A fegyveregyenlőség kérdését boncolgatta – valószínűsíthetően, mert ezt a *terminus technicus* nem használja a döntés – a 19/2015. (VI. 15.) AB határozat. Az ügy lényege az volt, hogy egy teherautót a magyar határon kilépéskor megbüntettek, mert túlsúlyos volt. A 6,5 órával későbbi újramérlegeléskor ez a túlsúly már nem jelentkezett, de a szankciót a másodfokú közigazgatási hatóság és a bíróság is jóváhagyta, a panaszos bizonyítási indítványainak – szakértő és tanúk meghallgatása - teljes figyelmen kívül hagyásával. A hatóságok álláspontja szerint ugyanis „lehetséges volt”, hogy a két mérés között volt lerakódás a járműről (ezt a hatóság semmivel nem bizonyította).

Az Alkotmánybíróság öttagú tanácsa – tehát nem a teljes ülés – megállapította a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét. A testület szerint ugyanis a panaszos eszköztelenné vált a

²⁵ A fentiek nem állnak ellentétben azzal az álláspontunkkal, hogy a negyedfokú jogorvoslat tilalmának doktrínáját az Alkotmánybíróság sok esetben túlságosan szigorúan, sőt visszaélészerűen alkalmazza, úgy téve, mintha egy egyébként más problémát feszegető beadvány valójában csak a végső rendesbírói határozat helyességét vitatná. Ezen doktrína helyes, objektív alkalmazása sajnos még várat magára, az Alkotmánybíróság – mint látható – sok esetben a végletek között mozog.

bizonyítás során, a jogerős ítéletet hozó bíróság olyan releváns tényezőket hagyott figyelmen kívül, ami sérti az Alaptörvény XXVIII. Cikkét. Rendkívül sajnálatos, hogy az Alkotmánybíróság ennél részletesebb érvelést nem fűzött ehhez az elsőre nem túl jelentős döntéshez. Gyakorló jogászként ugyanis azt érzékeljük, hogy pontosan ilyen problémával kívánnak rendkívül sokan alkotmányjogi panasszal élni – vagyis azzal, hogy az eljáró bíróságok nem, vagy az ellenfélnek biztosíthatóhoz képest sokkal kisebb mértékben adtak helyt a bizonyítási indítványoknak és ez vezetett a per elvesztéséhez.

A rendes bíróságok az ügy urai. Ők döntenek el, hogy mely kérdésekre kell és lehet – a releváns jogszabályi keretek között – bizonyítást vezetni. Evidencia, hogy nem kötelező minden – adott esetben csak időhúzás célját szolgáló – bizonyítási indítványnak helyt adni. Ugyanakkor – hol húzódik az ennek a kérdésnek az eldöntésére szolgáló bírói diszkréció alkotmányos határa? Az Alkotmánybíróság egy nem is túl pontosan odavetett félmondattal „eszköztelenségről” beszél. Ez nem ad túl sok fogódzkodót, különösen nem egy ilyen jelentős dogmatikai kérdésben.²⁶ Arról sem vagyunk száz százalékgig meggyőződve, hogy a döntés a strasbourgi minimum sztenderdeknek megfelel, hiszen az EJEB nem eszköztelenség problémájáról beszél ebben a körben, hanem fegyveregyenlőséget vár el,²⁷ ami szigorúbb mérce, mint amit ebben a döntésben az Alkotmánybíróság felállítani látszik. A taláros testület ebben a döntésben tehát egy ziccert hagyott ki ennek a kérdésnek a tisztázására.²⁸

A 21/2014. (VI. 15.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó a Csongrád Megyei Bíróság bírájaként három írást tett közzé egy internetes hírportálon, amelyekben saját polgári peres ügyei kapcsán – amelyekben, mint felperes szerepelt – egyrészt kritizálta a perben eljáró bírák ítélkezési tevékenységét, másrészt általánosságban is bírálta a bírói kart. A fentiekre reagálva az Országos Bírói Etikai Tanács állásfoglalásában etikátlannak minősítette indítványozó magatartását és ezt követően a Csongrád Megyei Bíróság elnöke fegyelmi eljárást kezdeményezett az indítványozó ellen. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy indítványozó tevékenységével fegyelmi vétséget követett el, szolgálati viszonyával kapcsolatos kötelezettségét megszegte és magatartásával a bírói tevékenység tekintélyét megsértette ezért kezdeményezte a bírói tisztségből való felmentését. Az határozatot a másodfokú bíróság hatályában fenntartotta. Az indítványozót a köztársasági elnök a határozatra tekintettel felmentette a bírói tisztségből.

²⁶ Meggyőződésünk, hogy az elvi jelentőségre való tekintettel a panaszt a teljes ülésnek kellett volna tárgyalnia.

²⁷ AZ EJEB szerint mindenkinek meg kell adni az ésszerű lehetőséget, hogy olyan feltételekkel mutassa be ügyét, ami nem helyezi lényeges hátrányba ellenfelével szemben. Lásd pl. De Haes és Gijssels v. Belgium.

²⁸ A döntés további zavart is kelt, ugyanis a megsemmisítés után az AB mulasztást állapított meg a tisztességes *hatósági* eljárás nem érvényesülése miatt. De akkor miért nem ez volt – vagy ez is – megsemmisítés indoka?

Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt részben megalapozottnak találta. Az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy a fegyelmi ügyben a szolgálati bíróságok eljárása megfelelt-e a tisztességes és pártatlan bírósági eljáráshoz való jog követelményének. Az Alkotmánybíróság a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét megállapította, mivel az eljáró bíróság a fegyelmi eljárás megindításáról hozott határozatát úgy hozta meg, hogy tanácsülés megtartására törvényes határidőn belül ténylegesen nem került sor, és a szolgálati bíróság elnökének szubjektív döntése alapján - nem pedig objektív automatizmuson alapuló ügyelosztási terv szerint - került sor az eljáró tanács tagjainak kijelölésére. Az Alkotmánybíróság megállapította tehát, hogy a szolgálati bíróság eljárása sem egészében, sem elemeit tekintve nem felelt meg a pártatlan és tisztességes eljáráshoz való jog követelményének ezért az első és másodfokú ítéletek megsemmisítéséről határozott.

Büntetőeljárás garanciák

Az Alkotmánybíróság szintén a sarkára állt a 21/2016. (XI. 30.) AB határozattal elbírált ügyben. A probléma lényege az volt, hogy a büntetőeljárásban a felülvizsgálati eljárásban olyan bíró vett részt, aki a terhelt panaszos előzetes letartóztatásáról döntő másodfokú tanács elnöke volt. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az Alaptörvény XVIII. Cikk (1) bekezdésében²⁹ foglalt bírói pártatlanság követelményét sértette ez az eljárás.

Tulajdonhoz való jog³⁰

Az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog sérelmét állapította meg a 3012/2017. (II. 8.). AB határozatban. A panaszos tulajdonjogának sérelmét az okozta, hogy az erdő közepében álló lakóházához vezető magánutat a hatóságok hosszú évekkel az ingatlan megvásárlása után közúttá nyilvánítottak, és ezt a rendes bíróságok – a Kúriával bezárólag – jóváhagyták. A döntés közjogi szempontból legizgalmasabb része az indokolás azon okfejtése, ahol a Kúria szemére hányja, hogy nem indokolta meg kellőképpen, hogy miért fogadta el a magánútból

²⁹ Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat (...) független és pártatlan bíróság (...) bírálja el.

³⁰ Alaptörvény XIII. Cikk (1) bekezdés: Mindenkinek joga van a tulajdonhoz (...).

közúttá nyilvánítást a jogvita tényei és a hatályos jogszabályok alapján.³¹ Az Alkotmánybíróság arra a következtésre jutott, hogy nem volt bizonyított a panaszos tulajdonjoga korlátozása mögötti közérdek, az indokolás nem volt megfelelő így a korlátozás elkerülhetetlenségét az Alkotmánybíróság nem is tudta vizsgálni. Ennek az ügynek az utóélete nem ismeretes számunkra, pedig különösen érdekes lett volna látni, hogy a tételesjog értelmezését is felülíró alkotmánybírósági verdikre hogyan reagálnak a rendesbíróságok – egyértelmű elfogadással, vagy inkább hatáskörükbe való durva beavatkozásnak tekintve azt, a lehetőségekhez mért elutasítással?

A döntés abból az (eljárásjogi) szempontból is érdekes, hogy az Alkotmánybíróság számos – vagy inkább számolatlan alkalommal – utasít el panaszokat abból az okból, hogy az a „negyedfokú jogorvoslat” tilalmába ütközik, azaz a panaszos valójában nem alkotmányossági problémát vet fel, hanem a rendesbírósági határozatok helyességét vitatja. Érdekes, hogy az Alkotmánybíróság ebben a nem túl nagy elvi jelentőségű ügyben hirtelen miért lett elnéző, illetőleg miért ment bele ilyen mélységig a tételesjog elemzésébe és főként a rendesbírósági értelmezés kritikájába.

A 15/2014. (V. 13.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó, mint lízingbevevő szerződést kötött egy lízing céggel egy pilisvörösvári ingatlan lízingbeviteléről. A lízingbeadó kötelezettséget vállalt arra, hogy a lízingszerződés teljesítéssel történő megszűnéskor hozzájárul ahhoz, hogy az ingatlan-nyilvántartásba az indítványozó az ingatlanra vonatkozó tulajdonjogát bejegyezze. A Pilisvörösvár Város Önkormányzatának képviselő-testülete 95/2006. számú határozatával az érintett ingatlant belterületébe vonta, ami miatt az indítványozó kártalanítási igénnyel, illetve eladási ajánlattal fordult az önkormányzathoz. A polgármester a levelére azonban kitérő választ adott. Ezt követően indítványozó korlátozási kártalanítás megállapítása iránti kérelemmel fordult a Közép-Magyarországi Regionális Államigazgatási Hivatalhoz (a továbbiakban: Hivatal). A Hivatal megállapította, hogy az önkormányzat kártalanítást köteles fizetni indítványozónak. A határozat ellen az önkormányzat fellebbezéssel élt a Pest Megyei Bírósághoz, és a Bíróság a Hivatal határozatát helyben hagyta. Ezt követően az önkormányzat felülvizsgálati kérelemmel fordult a Kúriához, amely kérelemnek a Kúria helyt adott. A Kúria szerint ugyanis az Étv. 30. § (1) bekezdése szerint kártalanítás csak a tulajdonosnak és a haszonélvezőnek jár, tehát a lízingbevevőnek nem.

³¹ 3012/2017. (II. 8.) AB határozat, 53-54. pontok.

Indítványozó az alkotmányjogi panaszban előadta, hogy a fenti ítélet sérti az Alaptörvényben biztosított tulajdonhoz való jogát és a tulajdon kisajátítása esetén járó feltétlen és azonnali kártalanítási kötelezettséget előíró XIII. cikk (2) bekezdését, továbbá a törvény előtti egyenlőséget és az alapvető jogok tekintetében történő megkülönböztetés tilalmát.

Az Alkotmánybíróság a panaszt részben megalapozottnak találta. Megállapította, hogy a tulajdonjog védelme kiterjed a tulajdonosi várományos státuszú lízingbevevőre is. A lízingbevevő ugyanis olyan tulajdoni várományos, aki a kárveszélyt egyedül viseli.

A tulajdonos lízingbeadónak azért nem jár kártalanítás, mert a pénzügyi lízing alapján a kárveszély már a lízingbevevőre szállt át, és az értékcsökkenést a lízingbevevő viseli. A pénzügyi lízingbe vevő tehát – bizonyítható kárának bekövetkezése esetén – az Étv. 30. § (1) bekezdésében írott feltételek megvalósulásakor az Alaptörvény XIII. cikke alapján épp úgy jogosult a korlátozási kártalanításra, mint a haszonélvező – ezt, mint alkotmányos követelményt állapítja meg az Alkotmánybíróság. A jogalkotó valódi szándéka ugyanis is az volt, mert csak az lehetett az AB szerint, hogy az Étv. 30. § (1) bekezdésében szabályozott esetekben a korlátozás ellentételezéseként fizetendő kártalanítás ne csak a polgári jogi értelemben vett tulajdonosnak járjon, hanem azoknak is, akiknek a birtoklási vagy használati-hasznosítási, illetve esetleges jövőbeli rendelkezési jogát a jogszabály vagy határozat korlátozza, vagyis akik számára az ténylegesen kárt okoz.³²

A tulajdonhoz való jog egy izgalmas és az alkotmányjogi dogmatikában talán kevés szerepet kapott része, az örökléshez való jog volt a tárgya az 5/2016. (III. 1.) ügynek. Az ügy lényege az volt, hogy az indítványozó - bár a polgári jog ennek nem ismeri akadályát - nem tudott végrendeleti örökösnek halál esetére szóló haszonélvezetben részesülni, mivel az eljáró bíróságok ezt a jogot megtagadták tőle. Az AB úgy vélte, hogy ebben az esetben az öröklési jog a végrendelezési joggal esik egybe, ezért az ügyet a tulajdonhoz való jog részét képező rendelkezési jog oldaláról fogta fel. A testület kimondta, hogy az eljáró bíróságok alkotmányos indok nélkül korlátozták az örökhagyót abban, hogy a tulajdonába tartozó dolog felett rendelkezzen. Az Alkotmánybíróság azt is leszögezte, hogy ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a tulajdonosoknak alanyi joga lenne arra, hogy megkötés nélkül rendelkezzenek arról haláluk esetére.

A döntés elsősorban eljárásjogi szempontból érdekes, hiszen, ha jobban szemügyre vesszük, az Alkotmánybíróság valójában direkt módon nem az indítványozó alapvető jogát védte meg,

³² Az Alkotmánybíróság itt tehát a józan ész és logika jegyében felülbírálta a jogszabály elsődleges nyelvtani értelmét, mely kizárólag a „tulajdonosoknak” tette lehetővé a kártérítés igénylését.

hanem a már elhunyt és ezért az eljárásban értelemszerűen semmilyen formában részt nem vevő örökhagyóét.³³

Népszavazással kapcsolatos kérdések

Az Alkotmánybíróság több döntésében foglalkozott a népszavazás alkotmányosságával.

Az Alkotmánybíróság október 21-én kelt határozatával³⁴ megállapította, hogy sérti a népszavazási részvételhez való jogot a Kúria azon végzése, amely a díjazásnak a választási eljárási törvényben szereplő tilalmát az aláírást gyűjtők díjazására is alkalmazta. Az Alkotmánybíróság a Kúria végzését, valamint a végzéssel helybenhagyott OVB-határozatot megsemmisítette. A Lehet Más a Politika indítványozóként az Országos Választási Bizottság döntésének megsemmisítését kérte. Az Alkotmánybíróság a panaszt megalapozottnak találta és kifejtette, hogy indokolatlan a választók számára az alaptörvény szerint alanyi jogon biztosított jogot oly módon leszűkíteni, hogy elfogadható ok nélkül kizárják a jog gyakorlásából az aláírásgyűjtést kezdeményező szervezet díjazásában részesülőket, alkotmányos tilalom ugyanis csak magára az aláírást való fizetésre vonatkozik. A megfelelő indok nélküli korlátozás az alapjog szükségtelen korlátozását jelenti, amely az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésével ellentétes.

Ugyancsak az aláírásgyűjtés volta tárgya az 1/2014. (I. 21.) AB határozattal elbírált ügynek. A Lehet Más a Politika alkotmányjogi panaszában a Kúria végzésével helybenhagyott Országos Választási Bizottság határozatának megsemmisítését indítványozta. A határozat a választási eljárásról szóló 1997. évi C törvény (továbbiakban: Ve.) 48. § (2) bekezdés a) és d) pontjaiban meghatározott tilalom megszegéséért marasztalta el az indítványozót, mivel 2012. március 26-án Mesterházy Attila és Újhelyi István országgyűlési képviselő egy közös sajtótájékoztatón aláírta indítványozó népszavazási kezdeményezését, ami a munkahelyen és állami valamint önkormányzati hivatali helyiségekben való aláírásgyűjtés tilalmába ütközik. Az Alkotmánybíróság pedig Indítványozó érvelése alapján megállapította, hogy az OVB és a Kúria ítélete a Ve. alkalmazása során nem az Alaptörvénnyel összhangban álló értelmezést

³³ Azt csak találgatni tudjuk, hogy az AB miért nem az örökös oldaláról közelítette meg a problematikát. Talán attól tartott a talláros testület, hogy az örököklés, tehát tulajdonszerzési alkotmányos jogcím elismerésével olyan kaput nyit meg, ami más ügyekben kialakított a jogos várománnyal kapcsolatos teljesen elutasító álláspontjával ellentétes lenne?

³⁴ 31/2013. (X. 28.) AB határozat

követett, az Országgyűlés alaptörvényi funkcióját és az országgyűlési képviselők közjogi jogviszonyát figyelembe véve az aláírásgyűjtés megtiltása a választók számára alanyi jogon biztosított aláírásgyűjtéshez való jog korlátozását tehát az Alaptörvény XXIII. cikk (7) bekezdésének sérelmét jelentette.

Az Országgyűlés épülete ugyanis a népképviselet székhelye, ami az Országgyűlés működésére, illetve annak alkotóelemére, az országgyűlési képviselők tevékenységére szolgál. Fő funkciója szerint tehát a képviseleti formában történő hatalomgyakorlásnak, a politikai akaratképzésnek a helyszíne. A Parlament épületét, különösen annak a népképviselet működését szolgáló helyiségeit, egyebek mellett a pártok sajtótájékoztatói számára rendszeresített helyiségét ezért a képviselői aláírásgyűjtés vonatkozásában nem lehet munkahelyként, sem pedig állami szerv hivatali helyiségeként kezelni, ha a képviselők a külön sajtótájékoztatóra fenntartott teremben és ennek részeként írták alá a népszavazási kezdeményezést.

A 28/2015. (IX. 24.) AB határozattal elbírált ügyben a népszavazásra bocsáttatni kívánt kérdés az volt, hogy a férfiak mehessenek-e a nőkkel azonos feltételekkel korekedvezményes nyugdíjba. A Nemzeti Választási Bizottság ezt nem engedélyezte, de a bírósági felülvizsgálatot végző Kúria igen, mondván, hogy a kérdés nem esik kizárt tárgykörbe. A megengedő határozat ellen fordult több magánszemély hölgy az Alkotmánybírósághoz.³⁵

Az Alkotmánybíróság megsemmisítette a Kúria ítéletét, a népszavazásra így nem kerülhetett sor. Az Alkotmánybíróság szerint a Kúria ítélete ugyanis sértette azt a szabályt, hogy központi költségvetésről nem lehet népszavazást tartani³⁶, valamint azt az előírást, hogy a nőket külön intézkedésekkel kell védeni³⁷ és a nőkre vonatkozó nyugdíjszabályokat ezen fokozott védelemre tekintettel kell megállapítani.³⁸

A döntés eljárásjogi érdekessége, hogy – miként azt az AB maga is leszögezte -, a hitelesítési döntések törvényességi alapú felülvizsgálata immáron nem az AB, hanem a Kúria hatásköre, de mint jelen ügy is jól példázza, a taláros testület nem tud szabadulni ezen feladat alól, hiszen a Kúria ilyen tárgyú döntései semmiben nem különböznek más bírósági határozatoktól, így alkotmányos érvekkel megtámadhatók, még akkor is, ha az AB a kizárt tárgykörök – melyek egy része Alaptörvényben foglalt szabály – értelmezését „önmagában nem lehet

³⁵ Jelen dolgozat kereteit szétfeszítené annak tárgyalása, hogy mennyire jogállami az – a magyar jogban régóta szereplő – lehetőség, hogy a megengedő népszavazási döntéseket is gyakorlatilag bárki megtámadhatja.

³⁶ Alaptörvény 8. cikk (3) bekezdés) pont.

³⁷ Alaptörvény XV. Cikk (5) bekezdés.

³⁸ Alaptörvény XIX. Cikk (4) bekezdés.

vitatni”, és csak kivételesen „alapjogi szempontból” vizsgálja felül a Kúria döntését az AB.³⁹ Az Alkotmánybíróság egyébként rögtön ellentmondott önmagának, mert a megsemmisítés egyik oka a költségvetésről szóló népszavazási tilalom Kúriától való eltérő értelmezése volt. Az Alkotmánybíróság ugyanis úgy vélte, hogy igenis a költségvetés (jövőbeni) módosításával járna, ha a népszavazást kiírnák és az eredményes lenne az igen szavazatok többségével.

Még érdekesebb volt, hogy az Alkotmánybíróság vizsgálta az Alaptörvény XIX. Cikk (4) bekezdését és XV. Cikk (5) bekezdését is. Az AB kimondta, hogy a XIX. Cikk inkább államcélokat fogalmaz meg, a szociális juttatások körében, de egyfajta „alaptörvényi háttér ad”. Az Alkotmánybíróság szerint ebből az következik – az esélyegyenlőség elősegítését célzó szabállyal együtt olvasva -, hogy a nők kedvezőbb alanyi jogokra tarthatnak igényt a nyugdíjjogosultság területén. Az AB álláspontja szerint ezt a jogot a népszavazásra feltenni kívánt kérdés kiüresítené. Az Alkotmánybíróság ezen következtetése több, mint meghökkentő, hiszen az Alaptörvény XIX. Cikk (4) bekezdése feltételes módot használ – azaz a nők korengedményes nyugdíja nem alkotmányos követelmény, hanem alkotmányos lehetőség. A taláros testület tehát az Alaptörvény nyelvtani értelmével szembemelve korlátozta a népszavazás alkotmányos tartalmát. Másként fogalmazva azt is mondhatnánk, hogy az Alkotmánybíróság a népszavazáson valószínűleg nemmel szavazók oldalára állt.

Gyülekezési jog

Az Alkotmánybíróság több határozatban foglalkozott a gyülekezési joggal. Az Alkotmánybíróság 2013. február 12-én alaptörvény-ellenesnek ítélte és megsemmisítette a Lehet Más a Politika 2012. március 15-i rendezvényének bejelentéséről szóló fővárosi törvényszéki végzést.⁴⁰ A testület új hatáskörében eljárva első alkalommal döntött bírói döntés megsemmisítéséről. Az ügy alapját képező tényállás szerint az Indítványozó a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény (a továbbiakban Gytv.) 6.§-ának megfelelően az illetékes rendőrkapitányságnak bejelentette, hogy rendezvényt kíván tartani a Hősök terén, de azt még aznap a Budapesti rendőrfőkapitányság hatáskör hiányára hivatkozva végzésében elutasította. Az indokolás szerint mivel az érintett területet a Fővárosi Önkormányzat

³⁹ Az is eléggé érdekes momentum, hogy a személyes érintettséget egyébként rendkívül szűkítően értelmező Alkotmánybíróság az ügyben semmilyen formában részt nem vevő nők személyes érintettségét megállapította azon az alapon, hogy a népszavazás eredménye rájuk kihathat.

⁴⁰ 3/2013. (II. 14.) AB határozat

Főpolgármesteri Hivatal használatába adta, az tehát elvesztette a Gytv. 15. § a) pontja értelmében vett közterület jellegét, amely eredményeként a rendőrség nem rendelkezik hatáskörrel a rendezvény engedélyezésére.

Indítványozók ezért a Fővárosi Törvényszékhez fordultak és kérték a rendőrségi végzés hatályon kívül helyezését, mivel az alaptörvény-ellenes módon korlátozza a békés gyülekezéshez való jogot. Azonban a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mivel a rendőrség nem vizsgálta érdemben a döntést, a Bíróságnak sincs lehetősége a kérdés érdemi elbírálására, ezért hatáskörének hiányát állapította meg.

Az Alkotmánybíróság határozatában hangsúlyozta, hogy a bíróságoknak a jogvita eldöntésekor figyelemmel kell lennie arra, hogy önkormányzati és az állami tulajdonban lévő közterületek egyik rendeltetése tradicionálisan éppen az, hogy a nyilvánosság mindenki által hozzáférhető fórumai legyenek. Tehát az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a Fővárosi törvényszék az ügy érdemi vizsgálatának mellőzésével alaptörvényellenesen korlátozta a gyülekezés szabadságához fűződő jogot.

A devizahitelek nagy port felkavart ügye gyülekezési jogi szempontból is jelentős volt, mert a rendőrség megtiltotta egy tüntetés megtartását a Kúria épülete előtt, mondván, hogy az súlyosan zavarná a bíróságok működését. A felülvizsgálatot végző közigazgatási bíróság is jóváhagyta ezt a határozatot, dacára annak, hogy a felek között nem folyt a jogszabályban előírt kötelező egyeztetési eljárás. Az Alkotmánybíróság – a gyülekezési joggal kapcsolatos korábbi gyakorlatának részletes ismertetése után – lényegében emiatt semmisített meg a bírósági ítéletet és a rendőrség határozatát. A taláros testület álláspontja ugyanis az volt, hogy a bíróságok működésének súlyos veszélyeztetését az érintett bíróságok állásfoglalása alapján csak akkor lehet megállapítani, ha az kétséget kizáróan ebből az állásfoglalásból kiderül. Amennyiben ez nincs így, úgy a felek között érdemi párbeszédet kell folytatni, mely az esetleges problémák elhárítását szolgálja és a rendőrségnek meg kell próbálnia kompromisszumos megoldást találni. A felülvizsgálatot végző bíróságnak pedig fokozottan ügyelnie kell az indokolási kötelezettség teljesítésére. Ebben az ügyben ezek a követelmények nem teljesültek, így az AB a megsemmisítés mellett döntött.⁴¹ A döntés érdekessége, hogy egy alsóbbrendű jogszabályban – egy BM rendeletben – szereplő kötelezettséget emelt alkotmányos szintre ezzel a határozatával az Alkotmánybíróság.

⁴¹ 30/2015. (X. 15.) AB határozat.

A 14/2016. (VII. 18.) AB határozatban nem pusztán megsemmisítette az Alkotmánybíróság a gyűlést megtiltó határozatot, hanem mulasztást is megállapított amiatt, hogy a jogalkotó nem alkotta meg a gyűlések békés jellegét megfelelően biztosító szabályokat és az esetleges ütköző alapjogok legkisebb korlátozás melletti egyidejű érvényesülését. Az Indítványozó egy szélsőjobboldali szervezet volt, mely meg szeretett volna emlékezni a kitörés napjáról és a 2014-es választásokról. A rendőrség az eseményt nem engedélyezte, mert az mások emberi méltóságát sérthetné. A bíróság hatályában fenntartotta a rendőrség határozatát, ugyanis az esemény a magyarországi szélsőjobb legnagyobb eseménye lett volna, ami alkalmas lett volna náci eszmék terjesztésére.

Az Alkotmánybíróság kiindulásként hosszasan ismertette korábbi esetjogát a gyülekezési joggal kapcsolatban. Az AB leszögezte, hogy egy gyűlés békétlen jellegének megállapításához nem elegendők távoli, hipotetikus összefüggések, mint pl. honlapjukon található információk, ez előzetes tiltási okként nem értelmezhető.⁴² Ugyancsak nem lehet bírált tiltási ok mások jogai sérülésének hipotetikus lehetősége.

Véleménynyilvánítás szabadsága

A 13/2014. (IV. 18.) AB határozattal elbírált ügyben az Indítványozó Siklós város önkormányzati képviselőtestületének tagja volt, és a bírósági eljárás alapját egy az indítványozó által közölt publicisztika képezte, ami a „Demokrácia megalkuvások nélkül” elnevezésű, havi rendszerességgel megjelenő siklói közéleti lapban jelent meg. Az írás Siklós polgármesterének városvezető vagyongazdálkodó tevékenységét bírálta. A polgármester magánindítványának előterjesztését követően a Komló Városi Ügyészség az indítványozóval szemben nyilvánosság előtt elkövetett becsületsértés vétsége miatt emelt vádat, majd a büntetőügyben eljáró járásbíróság indítványozót rágalmozás vétségében mondta ki bűnösnek. A járásbíróság előadta, hogy a tényállítások során a véleményszabadság szigorúbb korlátok között érvényesülhet, így az nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas valótlan tények közzétételére, ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában volt a közzététele valószínű tartalmának, vagy foglalkozása, illetve hivatása folytán tőle elvárható lett volna a tények

⁴² Ezen döntés alapján persze erősen kérdéses, hogy a közrend veszélyeztetése lehet-e egyáltalán bármikor előzetes tiltási ok. Az AB gyakorlata így teljesen a rendőrségre tolja az esetleges erőszakos tüntetések kockázatát, akár az azt biztosító rendőrök testi épségének veszélyeztetésével.

valóságtartalmának vizsgálata, de ezt elmulasztotta. A Pécsi Törvényszék a járásbíróság ítéletét helybenhagyta.

Az Alkotmánybíróság észlelte, hogy az indítványozó által előadott alkotmányjogi probléma vizsgálata az egyedi ügyön túlmutató jelentőségű, ugyanis a közügyek vitatását érintő véleményszabadsággal összefüggő alkotmányossági mércét idáig kizárólag normakontroll típusú eljárásokban dolgozhatta ki. vagyis az Alkotmánybíróság eddig nem jelölhette ki azt az alkotmányos mércét, amely a jogalkalmazóknak segítséget nyújthat a közügyek vitatását érintő tényállítások és értékítéletek megkülönböztetéséhez.

Az Alkotmánybíróság ismertette korábban kialakult gyakorlatát, mely szerint ezen szabadság kiemelten jelentős és a közszereplőnek többet kell tűrniük, mint másoknak. Mindezen szempontok figyelembevételével az Alkotmánybíróság meghatározta azt a mércét, amely ahhoz szükséges, hogy a közügyek vitatását érintő nyilvános közlés büntetőjogi megítélése összhangban álljon az Alaptörvény IX. cikkében biztosított véleménynyilvánítás szabadságából eredő követelményekkel.

Elsőként arról szükséges dönteni, hogy közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben az adott közlés. Ezt követően abban a kérdésben szükséges dönteni, hogy a közlés értékítéletnek vagy tényállításnak tekinthető-e. A közügyeket érintő véleménynyilvánítás szabadsága a valónak bizonyult tények tekintetében korlátlanul, míg a hamis tény állításával vagy híresztelésével szemben már csak akkor véd, ha a híresztelő nem tudott a hamisságról és a foglalkozása által megkívánt körültekintést sem mulasztotta el. Az ilyen becsületsértésre alkalmas tényállítások a rágalmozás bűncselekményének törvényi tényállási elemei közé illeszkednek, így büntetendők.

A közügyeket érintő értékítéletek szabad folyása minden esetben biztosított, de a véleményszabadság határa minden esetben mások emberi méltóságából fakadó becsület és jó hírnév védelme. A tényeket illető állítások esetében fokozottabb gondosság követelhető meg. A büntetőjogi szabályoknak ugyanakkor nem lehet olyan kiterjesztő értelmet adni, ami lerontaná a véleménynyilvánítási szabadságot és öncenzúrához vezetne.

Az Alkotmánybíróság a fent ismertetett követelményrendszerrel összhangban vizsgálta az indítványozó panaszát is és megállapította, hogy az eljáró bíróságok a büntetőjogi tényállás értelmezésénél a „tényt állít” kifejezésnek olyan kiterjesztő értelmet adtak, ami sérti indítványozó alapjogát és nincs összhangban az Alkotmánybíróság által megállapított mércével.

Nem kevesebb, mint négyszer foglalkozott az Alkotmánybíróság a rendőrök képmásának hírekben való megmutathatóságával. Az első ügyben⁴³ az Indítványozó – az INDEX.HU Zrt. – szerint az alkotmányjogi panaszra okot adó perben egy rendezvény biztosításában feladatot ellátó, így közhatalmat gyakorló rendőrök érvényesítették személyiségi jogukat egy a rendezvényről beszámoló internetes hírportál kiadójával szemben azért, mert arcukat kitakarás nélkül mutatták meg. Az indítványt az Alkotmánybíróság megalapozottnak találta. Az Alkotmánybíróság az ügy vizsgálatánál az Alaptörvény sajtószabadságra és emberi méltóságra vonatkozó szabályaiból indult ki, és nem pedig a polgári jogi viták eldöntésére törekedett. A kérdésfeltevés az volt, hogy a konkrét esetben a sajtószabadság érvényesülésének korlátozását indokolja-e az emberi méltóság védelméhez való jog. Az Alkotmánybíróság ezt vizsgálva megállapította, hogy a rendőri intézkedésről készült képfelvétel hozzájárulás nélkül is nyilvánosságra hozható, ha a nyilvánosságra hozatal nem öncél – tehát mivel ebben az esetben a közérdeklődésre számot tartó tájékoztatás volt a cél, mint közügyet érintő képi tudósítás nem volt indokolt a sajtószabadság érvényesülésének korlátozása.

Az ügy azonban ezzel nem zárult le, ugyanis a rendesbíróságoknak nem fűlt a foga az Alkotmánybírósági gyakorlat alkalmazásához. A 16/2016. (X. 20.) AB határozat meghozatalához az vezetett, hogy bár a rendesbíróságok előtt ismert volt az AB gyakorlata, azt túlzottan megszorítóan alkalmazták, és de facto nem engedték a rendőrök arcképnek megmutatását. Arra ugyanis csak akkor kerülhetett volna sor a rendesbíróságok szerint, ha „eljárási szabályok nyilvánvaló megsértését” dokumentálják. A 17/2016. (X. 20.) AB határozatban a helyzet még rosszabb volt: az eljáró bíróságok el sem végezték az alapjogi teszt lefuttatását. A kérdést végleg (?) a 3/2017. (II. 21.) AB határozat döntötte el, mely a Fővárosi Ítéltábla egy határozatát semmisítette meg, melyben az AB egyértelműsítette – sokadszorra – alkotmányos álláspontját: a rendőri intézkedésről szóló képfelvétel nyilvánosságra hozható. Az eljáró bíróságok viszont ismételen nem, vagy megszorítóan vették csak figyelembe az AB vonatkozó gyakorlatát, ezért az AB azt is nyomatékosan leszögezte, hogy a rendesbíróságok nem hagyhatják figyelmen kívül, nem alkalmazhatják szelektíven vagy megszorítóan az egyes Alaptörvényi rendelkezésekhez tapadó alkotmánybírósági értelmezést.

A 35/2014. (XII. 18.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó, mint Foktó község egyik függetlenként nyilvántartásba vett polgármesterjelöltje a választási kampány során a

⁴³ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat

választókhöz eljuttatott szórólapján kifejtette, hogy az önkormányzati hivatalban a dolgozók „minden nap összeszorult gyomorral veszik fel a munkát” amivel a község akkori polgármesterének vezetői stílusát értékelte, utalva arra, hogy Indítványozó min kíván változtatni. A szórólap tartalma ellen a kritizált polgármester kifogással élt, amelynek Foktő Község Helyi Választási Bizottsága (a továbbiakban HVB) helyt adott, megállapítva, hogy Indítványozó megsértette a Ve. 2.§ (1) bekezdés e) pontjában foglalt jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelvét. Az indítványozó fellebbezését a Bács-Kiskun Megyei Területi Választási Bizottság elutasította, és az ítéletet a bírósági felülvizsgálat is helybenhagyta. Ezt követően fordult az Alkotmánybírósághoz az Indítványozó. Az Alkotmánybíróság visszautalva a 13/2014. (IV.18.) számú AB határozatban foglaltakra megállapította a véleménynyilvánítás szabadságához való jog sérelmét. Az AB gyakorlatilag csak megismételte a közügyek megvitathatóságával és a közszereplők nagyfokú kritizálhatóságával kapcsolatos esetjogát, mellyel a rendesbíróságok határozatai – tisztesség ne essék – köszönőviszonyban sem voltak.

Az 1/2015. (I. 16.) AB határozat eljárás alapjául szolgáló ügyben Indítványozót egy magánszemély az iwiw felhasználói adatlapján magánszemélyként megnevezve az állatai között tüntette fel, valamint Indítványozó ügyvédi minőségét is érintően a jó hírnevét romboló bejegyzéseket tett közzé. Indítványozó, mint magánvádló tett feljelentést és az eljárásában megállapították elsőfokon az iwiw felhasználó bűnösségét folytatólagosan elkövetett becsületsértés vétségében, másodfokon azonban bizonyítottság hiányában felmentették és az eljárást megszüntették. A harmadfokú bíróság egyetértett a másodfok ítéletével, de más jogi indokok alapján. Az indokolás szerint a vádlott felmentése bűncselekmény hiányában indokolt mivel az ügyvéd olyan közszereplőnek tekintendő, aki túrni köteles az ügyben szereplő és ahhoz hasonló kifejezéseket, ezt vitatva az Indítványozó az alkotmánybírósághoz fordult. Az Alkotmánybíróság két jog versengését vizsgálta az ügyben, a jó hírnévhez való jog és a véleménynyilvánítás szabadságának egymáshoz való viszonyát jelen ügyre vonatkoztatva. Korábbi joggyakorlatára utalva kifejtette, hogy az alkotmányosan védett véleménynyilvánítás köre a közhatalmat gyakorló személyekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatban tágabb, mint más személyek esetében, de alapvetően a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának megsértésére. Az ügyvédként eljáró személy önmagában ügyvédi minősége miatt nem tekinthető közhatalmat gyakorló személynek vagy közszereplő politikusnak, tehát nincs alkotmányos indoka annak, hogy egy egyébként büntetendő cselekmény a sértett ügyvédi

minőségére tekintettel ne lenne szankcionálandó. Ez az ügy tehát a szólásszabadság terhére a jóhírnév és becsület előnyére dőlt el.⁴⁴

Diszkrimináció-tilalom

A 3086/2013. (III. 27.) AB határozattal elbírált ügyben Budaörs Város Önkormányzatának képviselőtestülete által az építményadóról alkotott rendelete szerint 2003. január 1-jétől mentes az építményadó alól a magánszemély tulajdonában levő olyan építmény 150 négyzetméternyi hasznos alapterülete, amely az ingatlan nyilvántartásban lakóház vagy lakás megnevezéssel van nyilvántartva, ha az a magánszemélynek az év első napján állandó lakcímeként van bejelentve. Az adómentesség az adóellenőrzés alá vont időszakban hatályos jogszabály szerint csak az állandó lakcímként bejelentett ingatlanra volt érvényesíthető.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alkotmányjogi panasszal kapcsolatban vizsgált rendelkezése nem valamely alapjog, hanem alapjognak nem tekinthető adómentesség tekintetében - az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése szerinti „egyéb helyzet” – a tulajdonos bejelentett lakcíme szerint tesz különbséget az adóalanyok között. Az Alkotmánybíróság kezdetektől követett gyakorlata szerint az azonos helyzetben lévők között nem alapjogok tekintetében tett megkülönböztetés csak akkor tekinthető alkotmányellenesnek, ha nincs a tárgyilagossá megítélés szerint ésszerű indoka, tehát önkényes. Az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy az építményadó alanyai a szabályozás szempontjából azonos csoportba tartoznak és az adómentesség szabályozása során a jogalkotó nem egyenlő méltóságú személyként kezelte az építményadó alanyait, az adóalanyok között tett megkülönböztetés önkényes volt. A 3087/2013. (III. 27.) AB határozat is a 11/1991. (VII. 26.) ÖKT. számú rendelete 6. § (6) bekezdése alkotmányellenességének megállapításáról, és az alapján hozott bírói döntések megsemmisítéséről határozott, az előbbieken ismertettekkel teljesen azonos tény és jogalapon.⁴⁵

A 9/2016. (IV. 6.) AB határozattal elbírált ügy lényege az volt, hogy az indítványozó egyéni vállalkozása szünetelése alatt szintén szünetelő biztosítását fennálló biztosításnak tekintették,

⁴⁴ Érdekes elméleti kérdést vet, hogy mi lett volna egy strasbourgi eljárás kimenetele, ha nem ezt a döntést hozza az AB. Az EJEB gyakorlata szerint ugyanis önmagában nincs ahhoz való jog, hogy valaki ellen büntetőeljárást folytassanak le. A jóhírnév és becsület védelmét ugyanakkor az EJEB is védelemben részesíti – elvileg.

⁴⁵ Az Alkotmánybíróság tehát alkotmányjogi panasz eljárás eredményeként öt esetben hozott olyan határozatot – két döntésbe foglalva -, ami egy bírói döntés alaptörvény-ellenességét állapította meg és ezért a döntést meg is semmisítette az építményadó önkormányzati szabályozása körében.

és azt nem számították hozzá munkaviszonyban megszerzett biztosítási időhöz, így az egyéni vállalkozás megszűntetése és szüneteltetése között önkényes különbséget tettek. Az Alkotmánybíróság ebben az ügyben nem az általános diszkrimináció-szabályt alkalmazta, hanem az Alaptörvény XV. cikk (4) és (5) bekezdésében foglalt esélyegyenlőséget és nőket védő külön intézkedéseket megfogalmazó rendelkezéseket. Az Alkotmánybíróság külön is hivatkozott az Alaptörvény 28.cikkére, mely előírja a bíróságok számára, hogy a jogszabályokat az Alaptörvénynek megfelelően, a józanésznek és a közjónak megfelelő tartalommal értelmezzék. Ebben a körben minimum elvárás, hogy a rendes bíróságok ne hagyják figyelmen kívül a jogszabályok szövegét és értelmezésük ne vezessen alkotmányellenes eredményre.

Az Alkotmánybíróság mindezek után hosszasan elemezte a meglehetősen bonyolult jogszabályi háttérrel és arra a következtetésre jutott, hogy a rendes bíróságok az indítványozóra hátrányosan és korlátozóan értelmezték azt, olyan következtetéseket téve magukénak, ami a törvényekből nem következik egyértelműen. Az Alkotmánybíróság ebben a tekintetben azt a fontos elvi tételt szögezte le, hogy az Alaptörvényben foglalt államcél, mint például az esélyegyenlőség, a jogalkalmazót annyiban kötik, hogy kétség esetén a jogszabályokat úgy kell értelmezni, hogy az az államcél megvalósulását szolgálja. Mindezt az Alkotmánybíróság felülírta a rendes bíróságok döntését és megállapította az Alaptörvény XV. Cikkének sérelmét. Az több mint érdekes kérdés, hogy dogmatikailag ez a határozat hogyan illeszkedik más határozatokhoz, ahol az AB azért utasít el beadványokat, mert az álláspontja szerint ún. negyedfokú jogorvoslatra, azaz a rendesbíróági döntések pusztá vitatására irányul. Természetesen ebben az esetben volt Alaptörvényi szabály, melyre a taláros testület felfűzte az érvelését, de a szerzők tapasztalata szerint ez a negyedfokú elutasításos ügyek többségére – legalábbis formálisan – szintén elmondható.⁴⁶

Vallásszabadság

A 35/2014. (XII. 18.) AB határozattal elbírált ügyben az indítványozó 2012. február 29-ig egyházként működött, azonban e jogállását a 2011. évi CCVI. törvény (továbbiakban Ehtv.) 34. § (2) és (4) bekezdései következtében elveszítette és 2012. március 1. napjától egyesületnek minősült. A Szolnoki Törvényszék 2012. november 12. napján kelt ítéletével

⁴⁶ Álláspontunk szerint a negyedfokú felülvizsgálati fórum tilalmának nagyfokú pontosítására lenne szüksége, a szabály jelenleg még gumiszabálynak is kiszámíthatatlan.

Indítványozót jogutód nélkül megszüntette, arra hivatkozással, hogy Indítványozó nem nyilatkozott 2012. február 29-ig arról a szándékáról, hogy tovább kíván működni egyesületként, és ilyen tartalmú kérelmet nem terjesztett elő. A végzéssel szembeni fellebbezésében Indítványozó arra hivatkozott, hogy azért nem tette meg a nyilatkozatot mert az álláspontja szerint az ellentétes az Alaptörvénnyel és az Emberi Jogok Európai Egyezményével is, azonban a Debreceni Ítéltábla helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését. Az indokolás szerint a bíróságnak a hatályos jogszabályt alkalmaznia kell mindaddig, amíg az Alkotmánybíróság nem hoz határozatot az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az alaptörvény -ellenességéről.

Az Alkotmánybíróság megalapozottnak találta az indítványt, az Ehtv. azon rendelkezései, amelyek alapján Indítványozó egyesületnek minősült nem feleltek meg a tisztességes eljárás és a jogorvoslathoz való jog követelményeinek, aminek eredményeként sérült a vallásszabadsághoz való jog továbbá a hátrányos megkülönböztetés tilalmába is ütközött.

Az Alkotmánybíróság határozatának legvégén pedig kiemeli, hogy az állami szerveknek úgy kell eljárniuk, hogy a határozat által érintett egyházak jogsérelme orvoslást nyerjen, a jogállásuk rendezése a jogi szabályozás szintjén és ténylegesen is megtörténjen. Ezen ügy folyamánya is ismert a szerzők előtt, ugyanis az eljárásban ők láttak el jogi képviselést: az érintett kiségyház továbbra is működik.⁴⁷

Bírói függetlenség

A 4/2014. (I. 30.) AB határozat talán a sikeres alkotmányjogi panaszok közül a legfurcsább.- Az indítványozó a Szegedi Törvényszék hivatásos bírója, akit mentesített a munkáltató bíróság elnöke a bírói, tanácselnöki munkavégzési kötelezettsége alól, majd ezt követően többirányú munkafeladat elvégzésére hívta fel az Indítványozót otthondolgozás keretén belül, amely kötelezettségnek Indítványozó eleget is tett, ezt követően pedig Indítványozót a Szegedi Nyomozó Ügyészség őrizetbe vette, majd a Kecskeméti Városi Bíróság elrendelte előzetes letartóztatását. Ettől fogva a munkáltató bíróság közölte, hogy bírói illetménye nem illeti meg tényleges munkavégzés és mentesülési körülmény hiányában, és kötelezte a jogalap nélküli illetmény visszafizetésére.

⁴⁷ Az más kérdés, hogy a jogfosztott kiségyházak egyházi státusza továbbra sem rendezett, dacára az Alkotmánybíróság határozatainak és a strasbourgi elmarasztalásnak.

Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az eljáró bíróság az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdésében foglalt bírói függetlenséget korlátozta a döntéseivel, amikor az indítványozó bíró részére nem ítélte meg illetményét. A bírói függetlenség alaptörvényellenes korlátozását képező bírói jogértelmezés pedig a támadott ítéletek lényegi elemét képezte; az alaptörvényellenesség a tárgybeli bírói döntéseket érdemben befolyásolta.

Zárszó

A fentiekben a sikeres „valódi” alkotmányjogi panaszokat vettük górcső alá. Minthogy csak sikerült ügyekről van szó, az olvasóban akár az az érzés is támadhat, hogy a jogintézmény sikertörténetnek mondható. Ez álláspontunk szerint sajnálatosan távolról sincs így. Ahogyan a bevezetőben is jeleztük, nagyon elkeserítő, hogy mindösszesen a panaszok 1%-a vezet csak sikerre, statisztikailag ez a véletlen kategóriája. Ennek okát csak találgatni tudjuk. Minthogy új jogintézményről van szó, annyit talán jóhiszeműen megengedhetünk, hogy jelenleg a jogkereső közönség részéről még tart a tanulási folyamat, ezért lehetséges, hogy sok, valóban formai hibában szenvedő panasz is benyújtásra kerül.⁴⁸ A rendkívül alacsony sikerrátát azonban nem magyarázhatja csak a panaszosok esetleges felkészületlensége. Az Alkotmánybíróság sem minden esetben panaszos-barát – és akkor még finoman fogalmaztunk.

Mindezek fényében az alkotmányjogi panasz alkalmas-e valódi jogvédő funkció betöltésére, és tekinthető-e hatékony és kimerítendő jogorvoslatnak az EJEB-hez fordulás előtt? Álláspontunk szerint a kérdésre nem adható egyértelmű válasz. Kiindulásként rögzíteni kell, hogy az alkotmányjogi panasz elméletben erős eszköz és alkalmas emberi jogi sérelmek orvoslására, hiszen megsemmisítheti az alapjogot sértő bírósági döntéseket és a határozatban egyértelmű iránymutatást is adhat arra nézve, hogyan is kellene alkotmányos ítéletet hozni, akár alkotmányos követelményt megállapításával.

A gyakorlat azonban több, mint kétséges. A sikeres panaszok rendkívül alacsony száma, és az Alkotmánybíróság – természetesen nem a sikeres alkotmányjogi panaszokból kirajzolódó – gyakorlata súlyos kétségeket vet fel a tekintetben, hogy a strasbourgi mérce szerint ez a

⁴⁸ Emiatt is rendkívül sajnálatos, hogy a jogalkotó azon AB döntésre reagálva, mely mulasztásban megnyilvánuló alkotmányosértést állapított meg amiatt, hogy az Alkotmánybíróság előtti eljárásban nem lehet jogsegélyt igénybe venni, nem a jogsegély-rendszer finomításával, hanem a kötelező jogi képviselő eltolásával válaszolt. Meggyőződésünk, hogy ügyvédek közreműködésével készült beadványok ritkábban kerülnének elutasítás sorsára.

jogintézmény hatékony jogorvoslatnak tekintendő-e, amit ki kell meríteni az EJEB-hez fordulás előtt. A kérdés szerintünk még nem eldöntött. Vannak olyan ügycsoportok, mint például a közérdekű adatok nyilvánossága, ahol az AB sok és előremutató döntést hozott, valódi jogvédelmet nyújtva. Más esetekben, mint pl. a tulajdonjog, az AB gyakorlata köszönőviszonyban sincs a strasbourgi minimum sztenderdekkel. Végül vannak olyan jogok, amelyek tekintetében nincs is vagy alig van döntés -mint például kínzás, embertelen bánásmód tilalma, de még bántóbb az AB hallgatása a büntetőjog területén.⁴⁹ Mindezért álláspontunk az, hogy esetről esetre és jogról jogra kellene az EJEB-nek eldöntenie, hogy az alkotmányjogi panasz hatékony-e – lesznek olyan egyezményes jogok, ahol igen, és lesznek olyanok, ahol nem. Ez egyébként a magyar ügyekkel (is) rendkívül leterhelt EJEB-nek nagy plusz feladatot nem okoz, hiszen egy jogintézmény hatékonyságát a Kormánynak kell bemutatnia a megfelelő alkotmánybírói gyakorlat elemzésével, a hazai jog elemzése – vagy éppen annak hiánya – tehát a Bíróság rendelkezésére fog állni, ahol egyébként magyar jogászok is részt vesznek a határozatok előkészítésében, De egységes, a jogintézményt általában értékelő válasz nem adható, sőt talán jelenleg nem is ajánlatos a megkísérlése. Azt azonban sajnos le kell szögezni, hogy egyelőre a nemleges válasz irányába mutat a gyakorlat, ami elég nagy szégyen a testület számára.

Összefoglalva megállapítható, hogy az alkotmányjogi panasz nagy potenciállal, de jelenleg csalódást keltő gyakorlati megvalósulással bíró jogintézmény. Temetni azonban korai lenne még. Afrikában, ha egy legendás nagy elefánt meghal, a vadászok siratóéneket, elefántsiratót énekelnek. Mi egyelőre nem kívánjuk ezt a dalt elénekelni az alkotmányjogi panasz tekintetében, hanem bízunk abban, hogy a jogintézmény és főként alkalmazói felnőnek a benne lévő potenciálhoz.

⁴⁹ Nem akarunk igazságtalanok lenni, tisztában vagyunk azzal, hogy az AB hozott anyagból dolgozik, így lehet, hogy egyszerűen nem került elegendő megfelelő színvonalú beadvány a testület elé. Büntetőjog esetén ezt azért kételkedve vetjük csak fel.

© Karsai Dániel – Mihály Eszter, MTA TK

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Székhely: 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Felelős kiadó: Rudas Tamás főigazgató

Felelős szerkesztő: Körtvélyesi Zsolt

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor, Körtvélyesi Zsolt, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Email: mta.law-wp@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515